

УДК 378.147:7.025

[https://doi.org/10.31652/3041-1017-2026\(8-1\)-25](https://doi.org/10.31652/3041-1017-2026(8-1)-25)

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ РЕСТАВРАТОРІВ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Тімур Такіров

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, м. Кам'янець-Подільський, Україна

Надійшла до редакції / Received: 12.02.2026 Схвалено до друку / Accepted: 19.03.2026

Анотація

У статті розглянуто проблему формування професійної культури майбутніх реставраторів у системі сучасної мистецької освіти України. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю збереження культурної спадщини в умовах глобалізації, цифровізації та активних соціокультурних трансформацій. Наголошено, що професійна діяльність реставратора потребує не лише ґрунтовних фахових знань і практичних умінь, а й сформованої системи професійних цінностей, етичної відповідальності та усвідомлення суспільної значущості збереження культурних надбань.

У роботі уточнено сутність поняття «професійна культура майбутнього реставратора», яку визначено як інтегративну характеристику особистості, що поєднує професійні знання, практичні навички, ціннісні орієнтації, професійну етику та готовність до відповідальної діяльності у сфері реставрації й консервації культурної спадщини. Визначено основні структурні компоненти професійної культури: когнітивний, діяльнісний, аксіологічний та особистісний.

Обґрунтовано структурну модель формування професійної культури майбутніх реставраторів, яка включає цільовий, змістовий, процесуальний та результативний блоки. Визначено педагогічні умови ефективного формування професійної культури, серед яких: впровадження компетентнісного підходу, міждисциплінарна інтеграція, практико-орієнтоване навчання, розвиток професійної етики та створення розвивального освітньо-мистецького середовища.

Особливу увагу приділено сучасним тенденціям розвитку реставраційної освіти в Україні. Зазначено, що цифровізація освітнього процесу, використання 3D-моделювання, фотограмметрії, цифрового документування та інших інноваційних технологій суттєво розширюють можливості професійної підготовки майбутніх реставраторів. Підкреслено значення інтеграції української мистецької освіти до європейського освітнього простору та розвитку міжнародної співпраці у сфері реставрації культурної спадщини.

У статті визначено критерії оцінювання рівня сформованості професійної культури майбутніх реставраторів: когнітивний, діяльнісний, аксіологічний і поведінковий. Відповідно до рівня сформованості виокремлено початковий, достатній та високий рівні професійної культури.

Практичне значення дослідження полягає у можливості використання запропонованої моделі та педагогічних умов під час розроблення освітніх програм і вдосконалення професійної підготовки здобувачів мистецьких спеціальностей у закладах вищої освіти.

Ключові слова: професійна культура, реставратор, мистецька освіта, культурна спадщина, професійна підготовка, педагогічні умови, структурна модель.

UDC 378.147:7.025

[https://doi.org/10.31652/3041-1017-2026\(8-1\)-25](https://doi.org/10.31652/3041-1017-2026(8-1)-25)

FORMATION OF PROFESSIONAL CULTURE OF FUTURE RESTORERS IN THE CONTEXT OF CONTEMPORARY ART EDUCATION IN UKRAINE

Timur Takirov

Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, Kamianets-Podilskyi, Ukraine

Abstract

The article considers the problem of forming the professional culture of future restorers in the system of modern art education of Ukraine. The relevance of the study is due to the need to preserve cultural heritage in the conditions of globalization, digitalization and active socio-cultural transformations. It is emphasized that the professional activity of a restorer requires not only thorough professional knowledge and practical skills, but also a developed system of professional values, ethical responsibility and awareness of the social significance of preserving cultural heritage.

The paper clarifies the essence of the concept of "professional culture of a future restorer", which is defined as an integrative characteristic of a person, combining professional knowledge, practical skills, value orientations, professional ethics and readiness for responsible activity in the field of restoration and conservation of cultural heritage. The main structural components of professional culture are determined: cognitive, activity, axiological and personal.

The structural model of the formation of the professional culture of future restorers is substantiated, which includes target, content, procedural and effective blocks. The pedagogical conditions for the effective formation of professional culture are determined, including: the implementation of a competency-based approach, interdisciplinary integration, practice-oriented training, the development of professional ethics and the creation of a developmental educational and artistic environment.

Particular attention is paid to modern trends in the development of restoration education in Ukraine. It is noted that the digitalization of the educational process, the use of 3D modeling, photogrammetry, digital documentation and other innovative technologies significantly expand the possibilities of professional training of future restorers. The importance of integrating Ukrainian art education into the European educational space and the development of international cooperation in the field of cultural heritage restoration is emphasized.

The article defines the criteria for assessing the level of formation of the professional culture of future restorers: cognitive, activity, axiological and behavioral. According to the level of formation, the initial, sufficient and high levels of professional culture are distinguished.

The practical significance of the study lies in the possibility of using the proposed model and pedagogical conditions when developing educational programs and improving the professional training of applicants for artistic specialties in higher education institutions.

Keywords: : professional culture, restorer, art education, cultural heritage, professional training, pedagogical conditions, structural model.

Постановка наукової проблеми. Сучасний розвиток суспільства, зумовлений глобалізаційними процесами, цифровізацією та швидкою трансформацією культурних практик, значно актуалізує проблему збереження культурної спадщини (Кремень, 2008; ICOM-CC, 2008). У цих умовах культурні цінності — як матеріальні, так і нематеріальні — стають не

лише об'єктами наукового вивчення, а й важливими чинниками національної ідентичності та соціальної пам'яті (Кремень, 2008) Відтак зростає потреба у фахівцях, здатних професійно здійснювати реставрацію, консервацію та збереження пам'яток культури на високому рівні (Тумченко Т, 2025; Ревенок, 2021).

Якісна підготовка реставраторів передбачає не лише оволодіння спеціальними технічними навичками, але й формування цілісної системи знань у галузях мистецтвознавства, історії, хімії, фізики, технологій матеріалів (Рузяк, 2019; Падалка, 2010). Важливою складовою є розвиток аналітичного мислення, здатності до наукового дослідження, а також дотримання міжнародних стандартів і принципів реставраційної етики (Munoz, 2005; ICOM-CC, 2008)

Особливого значення набуває формування професійної культури реставратора як інтегральної характеристики його діяльності (Гончар, 2016; Рузяк, 2019). Професійна культура охоплює не лише рівень фахової компетентності, а й систему цінностей, норм і моделей поведінки, які визначають ставлення спеціаліста до об'єкта реставрації, до колег, до суспільства загалом (Бех, 2003; Зязюн, 2000). Це зумовлює необхідність переосмислення змісту професійної підготовки майбутніх реставраторів та посилення уваги до формування їхньої професійної культури як інтегральної характеристики фахової компетентності, ціннісних орієнтацій, професійної етики й готовності до практичної діяльності (Гончар, 2016; Рузяк, 2019).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування професійної культури фахівців досліджувалася у працях багатьох учених. Л. М. Гончар (Гончар, 2016) розглядає професійну культуру як інтегративну характеристику особистості фахівця в системі вищої освіти. Т. В. Рузяк (Рузяк, 2019) зосередила увагу на специфіці формування професійної культури майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей. Питання практичної підготовки реставраторів у сучасному освітньому просторі досліджувала Н. С. Ревенок (Ревенок, 2021). Тенденції розвитку мистецької освіти в Україні аналізує Т. Тимченко (Тymchenko T, 2025). Теоретичні засади реставраційної діяльності та принципи професійної етики обґрунтовані у фундаментальних міжнародних працях С. Муньюс Вінаса (Munoz, 2005) та Й. Йокілехто (ICOM-CC, 2008). Питання виховання та особистісного розвитку майбутніх фахівців висвітлюють І. Д. Бех (Бех, 2003) та І. А. Зязюн (Зязюн, 2000).

Водночас поза увагою дослідників залишається комплексне теоретико-методологічне обґрунтування моделі формування професійної культури майбутніх

реставраторів з урахуванням сучасних тенденцій цифровізації та євроінтеграції вітчизняної освіти.

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні сутності та структури професійної культури майбутніх реставраторів, визначенні педагогічних умов і розробленні структурної моделі її формуванні у системі сучасної мистецької освіти України.

Для досягнення мети вирішувалися такі завдання: уточнити поняття «професійна культура реставратора»; визначити структурні компоненти та критерії оцінювання рівня її сформованості; обґрунтувати педагогічні умови ефективного формування професійної культури; розробити структурну модель формування професійної культури майбутніх реставраторів; проаналізувати сучасні тенденції розвитку реставраційної освіти.

Наукова новизна полягає в уточненні змісту поняття «професійна культура майбутнього реставратора» як інтегративної характеристики особистості фахівця, що поєднує систему фахових знань, практичних умінь, ціннісних орієнтацій і норм професійної етики. У дослідженні вперше визначено структурні компоненти цього феномену в їх взаємозумовленості, обґрунтовано відповідні педагогічні умови та розроблено структурну модель, яка охоплює цільовий, змістовий, процесуальний і результативний блоки.

Практичне значення дослідження полягає у можливості використання його результатів під час розроблення освітніх програм, навчально-методичного забезпечення та організації практичної підготовки здобувачів мистецьких спеціальностей у закладах вищої освіти..

Виклад основного матеріалу.

1. Сутність професійної культури майбутнього реставратора

У сучасній системі мистецької освіти професійна культура розглядається як інтегративна характеристика особистості фахівця, що поєднує систему професійних знань, практичних умінь, ціннісних орієнтацій, норм професійної етики та готовність до відповідальної діяльності у сфері збереження культурної спадщини (Гончар, 2016; Рузяк, 2019). Для майбутнього реставратора вона має особливе значення, оскільки його діяльність безпосередньо пов'язана з історичною пам'яттю суспільства, матеріальними свідченнями розвитку культури та мистецтва (Munoz, 2005; Jokilehto, 1999).

На відміну від багатьох інших професій, реставраційна діяльність потребує не лише технічної майстерності, а й глибокого розуміння історико-культурного контексту створення пам'ятки, її художньої цінності, матеріальної структури та ступеня збереженості (Munoz, 2005; Ревенок, 2021). Саме тому професійна культура майбутнього реставратора формується як єдність наукового знання, художнього мислення, практичної підготовки та етичної відповідальності (Тумченко Т, 2025; Падалка, 2010).

Узагальнюючи наявні підходи, пропонуємо таке визначення: професійна культура реставратора — це інтегративна характеристика особистості фахівця, що поєднує систему фахових знань у галузі мистецтвознавства, матеріалознавства та технологій реставрації; практичних умінь з діагностики, консервації та документування об'єктів культурної спадщини; ціннісних орієнтацій, заснованих на усвідомленні суспільної значущості збереження культурних надбань; та норм професійної етики, що регулюють межі допустимого втручання у структуру пам'ятки.

2. Структура професійної культури майбутнього реставратора

Професійна культура майбутніх реставраторів має багатокомпонентну структуру, що охоплює когнітивний, діяльнісний, ціннісний та особистісний компоненти (Гончар, 2016; Рузяк, 2019).

Когнітивний компонент охоплює систему спеціальних знань із історії мистецтва, реставраційного матеріалознавства, технологій створення художніх творів, методів консервації та реставрації (Ревенок, 2021; Падалка, 2010). Він є фундаментом для прийняття науково обґрунтованих рішень у реставраційній практиці.

Діяльнісний компонент передбачає сформованість практичних умінь і навичок, необхідних для виконання професійних завдань: проведення діагностики стану пам'ятки, вибору методів реставраційного втручання, документування результатів роботи, використання сучасного обладнання та цифрових засобів (Тумченко Т, 2025; ICOM-CC, 2008).

Ціннісний (аксіологічний) компонент відображає усвідомлення значущості культурної спадщини, відповідальне ставлення до її збереження, дотримання принципів автентичності, наукової обґрунтованості та

мінімального втручання (Munoz, 2005; ICOM-CC, 2008). Без сформованої системи цінностей навіть технічно підготовлений фахівець не зможе забезпечити якісного виконання реставраційних робіт.

Особистісний компонент включає професійну відповідальність, уважність, аналітичне мислення, здатність до саморефлексії, комунікабельність та готовність до постійного професійного самовдосконалення (Бех, 2003; Зязюн, 2000).

3. Структурна модель формування професійної культури

З метою підвищення ефективності професійної підготовки розроблено структурну модель формування професійної культури майбутніх реставраторів. Модель охоплює чотири взаємопов'язані блоки (Гончар, 2016; Рузяк, 2019).

Цільовий блок визначає основну мету — формування професійно компетентного, етично відповідального та культурно свідомого фахівця, здатного до збереження об'єктів культурної спадщини (Ревенок, 2021; Munoz, 2005). Мета конкретизується через систему завдань, що реалізуються на різних етапах підготовки.

Змістовий блок охоплює систему теоретичних знань, професійних цінностей, норм етики, міждисциплінарних знань у галузях мистецтвознавства, історії, хімії, фізики, матеріалознавства та сучасних реставраційних технологій (Падалка, 2010; Рузяк, 2019). Зміст підготовки оновлюється відповідно до розвитку реставраційних технологій та актуальних потреб галузі.

Процесуальний блок передбачає організацію освітнього процесу через поєднання аудиторного навчання, практичних занять, лабораторної роботи, стажувань, участі у реставраційних проектах, польових практиках та роботи з реальними пам'ятками (Тумченко Т, 2025; Ревенок, 2021). Важливою складовою є застосування активних методів навчання, проектної діяльності та цифрових освітніх технологій.

Результативний блок відображає рівень сформованості професійної культури, що виявляється у професійній готовності до практичної діяльності, сформованості ціннісних орієнтацій, професійної етики та здатності до самостійного прийняття обґрунтованих рішень (Гончар, 2016; Бех, 2003).

4. Педагогічні умови формування професійної культури

Ефективність формування професійної культури майбутніх реставраторів залежить від реалізації системи педагогічних умов (Гончар, 2016; Зязюн, 2000).

Першою умовою є впровадження компетентнісного підходу, що орієнтує освітній процес на формування здатності застосовувати знання у практичній діяльності, приймати професійні рішення та діяти відповідально (Кремень, 2008).

Другою умовою є забезпечення міждисциплінарності підготовки, оскільки професія реставратора перебуває на перетині мистецтва, історії, природничих наук і сучасних технологій (Рузьяк, 2019; Падалка, 2010). Інтеграція навчальних дисциплін сприяє формуванню цілісного фахового світогляду.

Третьою умовою є організація практико-орієнтованого навчання, що забезпечує поєднання теоретичної підготовки з реальною професійною діяльністю (Тумченко Т, 2025; Ревенок, 2021). До основних форм практичної підготовки належать навчальні та виробничі практики, робота у реставраційних майстернях, стажування у музеях, архівах та культурних установах.

Четвертою умовою є системна увага до формування професійної етики, яка визначає межі допустимого втручання та відповідальність за результати роботи (Munoz, 2005; ICOM-CC, 2008). До базових принципів професійної етики реставратора належать автентичність, мінімальне втручання, наукова обґрунтованість та професійна відповідальність.

П'ятою умовою є створення розвивального освітньо-мистецького середовища закладу вищої освіти, де формуються професійні цінності, естетичний світогляд, моделі професійної поведінки та відбувається безпосередній контакт студентів із реальними об'єктами культурної спадщини (Зязюн, 2000; Падалка, 2010).

5. Критерії оцінювання рівня сформованості професійної культури

Для визначення рівня сформованості професійної культури майбутніх реставраторів доцільно використовувати систему критеріїв (Гончар, 2016; Рузьяк, 2019).

Когнітивний критерій характеризує рівень засвоєння спеціальних знань у сфері історії мистецтва, матеріалознавства, технологій

реставрації та методів науково-дослідницької роботи (Ревенок, 2021; Падалка, 2010).

Діяльнісний критерій відображає сформованість практичних умінь, здатність застосовувати знання у практичній роботі, володіння методами дослідження та реставраційного втручання (Тумченко Т, 2025; Ревенок, 2021).

Аксіологічний критерій виявляється у системі ціннісних орієнтацій, усвідомленні значущості культурної спадщини та відповідальному ставленні до неї (Munoz, 2005; Бех, 2003).

Поведінковий критерій пов'язаний із дотриманням етичних норм, професійною дисципліною, готовністю до командної взаємодії та здатністю до професійної рефлексії (Зязюн, 2000; Бех, 2003).

За сукупністю зазначених критеріїв виокремлюються три рівні сформованості професійної культури: початковий (репродуктивне відтворення знань, часткова сформованість умінь), достатній (усвідомлене застосування знань та умінь у стандартних ситуаціях, сформованість базових ціннісних орієнтацій) та високий (творче застосування знань та умінь у нестандартних умовах, стійка система професійних цінностей, зрілість рефлексії).

6. Сучасні тенденції розвитку реставраційної освіти в Україні

Сучасна мистецька освіта зазнає суттєвих змін під впливом цифровізації, технологічного розвитку та міжнародної академічної інтеграції (Тумченко Т, 2025; Кремень, 2008).

Однією з провідних тенденцій є цифровізація освітнього процесу. У професійній підготовці майбутніх реставраторів дедалі ширше використовуються цифрове документування, 3D-моделювання, комп'ютерна візуалізація, фотограмметрія та цифрові бази даних (Тумченко Т, 2025; Staniforth, 2013).

Опанування цих інструментів стає невід'ємною частиною фахової підготовки.

Важливою тенденцією є інтеграція до європейського освітнього простору, що передбачає оновлення освітніх програм, впровадження сучасних стандартів підготовки та розвиток академічної мобільності (Тумченко Т, 2025; Кремень, 2008).

Це відкриває можливості для обміну досвідом та участі у міжнародних реставраційних проектах.

Значного поширення набуває також використання інноваційних технологій реставрації, які поєднують наукові дослідження, лабораторну діагностику та новітні методи консервації (Munoz, 2005; Staniforth, 2013).

Зокрема, активно застосовуються методи спектрального аналізу, лазерного очищення, нанотехнологій консервації тощо.

Перспективними напрямками розвитку підготовки реставраторів в Україні є: впровадження інноваційних технологій навчання; розширення цифрових освітніх ресурсів і баз даних культурної спадщини; посилення практичної підготовки через партнерство з музеями, реставраційними майстернями та культурними установами; розвиток міжнародної співпраці та участь у спільних науково-практичних проектах (Тумченко Т, 2025; Ревенок, 2021; Кремень, 2008).

Висновки. Формування професійної культури майбутніх реставраторів є складним, багатокомпонентним процесом, що охоплює

когнітивні, діяльнісні, ціннісні та особистісні аспекти. У статті уточнено зміст поняття «професійна культура реставратора», визначено її чотирикомпонентну структуру, обґрунтовано п'ять педагогічних умов ефективного формування та розроблено структурну модель, що охоплює цільовий, змістовий, процесуальний і результативний блоки.

Доведено, що ефективність формування професійної культури залежить від органічного поєднання теоретичної та практичної підготовки, системного розвитку професійної етики, міждисциплінарного підходу та створення відповідного освітньо-мистецького середовища. Розроблена система критеріїв оцінювання дозволяє визначати рівні сформованості професійної культури та коригувати процес підготовки.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробленні та експериментальній перевірці методики реалізації запропонованої моделі в освітній практиці конкретних закладів вищої освіти, а також у визначенні потенціалу цифрових технологій у формуванні окремих компонентів професійної культури майбутніх реставраторів.

Список використаних джерел

- Гончар Л. М. (2016). Формування професійної культури майбутніх фахівців у системі вищої освіти. Київ : Педагогічна думка. 248 с.
- Рузяк Т. В. (2019). Формування професійної культури майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей у закладах вищої освіти. Чернівці : Чернівецький національний університет. 214 с.
- Тумченко Т. (2025). Modern approaches to restoration education in Ukraine. Науковий вісник Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури. № 3. С. 21-28. DOI: 10.32782/naoma-bulletin-2025-3-21.
- Ревенок Н. С. (2021). Професійна підготовка майбутніх реставраторів у сучасному освітньому просторі. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. № 2. С. 115-121. DOI: 10.32461/2226-3209.2.2021.244414.
- Muñoz Viñas S. (2005). *Contemporary Theory of Conservation*. Oxford : Elsevier Butterworth-Heinemann. 239 p.
- Бех І. Д. (2003). Особистісно орієнтоване виховання. Київ : Либідь. 280 с.
- Зязюн І. А. (2000). Педагогіка добра: ідеали і реалії. Київ : МАУП. 312 с.
- Кремень В. Г. (2008). Філософія освіти. Київ : Грамота. 432 с.
- Падалка Г. М. (2010). Педагогіка мистецтва: теорія і методика викладання мистецьких дисциплін. Київ : Освіта України. 274 с.
- ICOM-CC. (2008). *Terminology to Characterize the Conservation of Tangible Cultural Heritage*. Paris : International Council of Museums. 24 p.
- Jokilehto J. A (1999). *History of Architectural Conservation*. Oxford : Butterworth-Heinemann. 354 p.
- Staniforth S. (2013). *Historical Perspectives on Preventive Conservation*. Los Angeles : Getty Conservation Institute. 168 p..

References

- Honchar, L. M. (2016).** Formation of professional culture of future specialists in the system of higher education. Kyiv: Pedahohichna dumka. 248 p. [in Ukrainian].
- Ruziak, T. V. (2019).** Formation of professional culture of future specialists in artistic specialties in higher education institutions. Chernivtsi: Chernivetskyi natsionalnyi universytet. 214 p. [in Ukrainian].
- Tymchenko, T. (2025).** Modern approaches to restoration education in Ukraine. *Naukovyi visnyk Natsionalnoi akademii obrazotvorchoho mystetstva i arkhitektury*. 3, 21–28. <https://doi.org/10.32782/naoma-bulletin-2025-3-21>
- Revenok, N. S. (2021).** Professional training of future restorers in the modern educational space. *Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadrov kultury i mystetstv [Bulletin of the National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts]*, 2, 115–121. <https://doi.org/10.32461/2226-3209.2.2021.244414> [in Ukrainian].
- Muñoz Viñas, S. (2005).** Contemporary theory of conservation. Oxford: Elsevier Butterworth-Heinemann. 239 p.
- Bekh, I. D. (2003).** Personality-oriented education. Kyiv: Lybid. 280 p. [in Ukrainian].
- Ziaziun, I. A. (2000).** Pedagogy of goodness: ideals and realities. Kyiv: MAUP. 312 p. [in Ukrainian].
- Kremen, V. H. (2008).** Philosophy of education. Kyiv: Hramota. 432 p. [in Ukrainian].
- Padalka, H. M. (2010).** Pedagogy of art: theory and methodology of teaching artistic disciplines. Kyiv: Osvita Ukrainy. 274 p. [in Ukrainian].
- ICOM-CC. (2008).** Terminology to characterize the conservation of tangible cultural heritage. Paris: International Council of Museums. 24 p.
- Jokilehto, J. (1999).** History of architectural conservation. Oxford: Butterworth-Heinemann. 354 p.
- Staniforth, S. (2013).** Historical perspectives on preventive conservation. Los Angeles: Getty Conservation Institute. 168 p.

Про автора

Такіров Тімур, аспірант кафедри педагогіки та менеджменту освіти, старший викладач кафедри образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва і реставрації творів мистецтва, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, м. Кам'янець-Подільський, Україна. E-mail: takirov@kpnu.edu.ua

About the Author

Takirov Timur, Postgraduate Student, Department of Pedagogy and Educational Management, Senior Lecturer, Department of Fine and Decorative Arts and Restoration of Works of Art, Ivan Ohienko Kamyanets-Podilskyi National University, Kamanets-Podilskyi, Ukraine. E-mail takirov@kpnu.edu.ua